

Ляшенко О.М., Чорна О.Ю.

УДК 657.1:657.421.3

РЕСУРСИ ІНТЕГРОВАНІХ СТРУКТУР ПРОМИСЛОВОСТІ: СУТНІСТЬ І КЛАСИФІКАЦІЯ

Постановка проблеми. Процес успішного функціонування і розвитку інтегрованих структур промисловості (далі ІСП) в сучасних умовах розвитку економіки в значній мірі визначається повнотою, комплексністю, своєчасністю та узгодженістю забезпечення ресурсами необхідного асортименту і якості. ІСП представляють собою систему координації економічних агентів у процесі розподілу ресурсів, розподілених по всіх напрямках функціонування [19]. ІСП можна визначити як сукупність пов'язаних ресурсів (з точки зору теорії залежності від ресурсів) [7, с. 144], або як господарську організацію, що поєднує різні організації, які утворюють коаліцію власників ресурсів і формують мережу взаємодії на основі імпліцитних контрактів у процесі досягнення спільних цілей [15, с. 185]. З позиції ресурсно-орієнтованої концепції будь-яку виробничо-економічну систему можна представити як сукупність ресурсів і процесів [19, с. 155]. На основі використання ресурсно-орієнтованої концепції інтеграції можливо здійснювати управління ІСП, а також визначати і оцінювати параметри і стимули інтеграції, а також рівень узгодженості і збалансованості ресурсів ІСП.

Неузгодженість управління ІСП пояснюється різницею в структурі, кількісних і якісних показниках ресурсів підприємств і організацій, які входять до її складу. Отже саме цінні, унікальні й складні для відтворення ресурси можуть забезпечити перевагу в конкурентній боротьбі ІСП. Головний же акцент зміщується з можливостей і загроз середовища на використання внутрішнього ресурсного потенціалу.

Ресурсне забезпечення виступає однією з найважливіших складових управління ІСП, поряд з підсистемами правового, нормативно-методичного, наукового, технічного, інформаційного забезпечення.

Для успішного дослідження ресурсів ІСП доцільно, перш за все, визначити його зміст, структуру, класифікацію. Є велика кількість прикладів, коли через неточність розуміння поняття, відсутність комплексного підходу до розгляду давалася неповна оцінка ресурсів ІСП.

В зв'язку з цим представляється важливим дослідити сутність і зміст поняття ресурси ІСП, як найбільш важливої теоретично обґрунтованої складової загальної системи управління ІСП.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Сьогодні існує багато трактувань, визначень поняття «ресурси». Сутність ресурсів взагалі і ресурсів ІСП зокрема розкривається в роботах зарубіжних учених-економістів, серед яких Дж. Бейлі [21], Х. Ітамі і Т. Рохла [22], Ченг Ф. Лі, Дж. І. Фіннерті, Є. Брігхем, Дж. Ван Хорн, С. Росс, Г. Дональдсон, С. Майерс, Дж. Мл. Сінки, а також вітчизняних І.Т. Балабанов [1], В. Бочаров, В. Боронос, С.А. Бороненкова [6], Ю. Вінслав, А.П. Веревченко [10], В. Дементьєва, М.А. Комаров, А.Н. Романов, І.І. Мазур, В.Д. Шапіро [12] Г. Назаров, В. Є. Новицький [14], Поддєрьогіна, Л.Г. Огорокова [16], А. Е. Воронкова, Г. В. Козаченко [19] та інших, достатньо ґрунтовно досліджені теоретичні питання, пов'язані із загальними проблемами управління ресурсами на підприємствах взагалі і ІСП зокрема.

Продемонструємо основні трактування до розуміння сутності поняття ресурси. У найбільш загальному розумінні ресурси – це кошти, цінності, запаси, можливості, джерела коштів, доходів [1,2,3,11]. З економічної точки зору ресурсами є сукупність факторів, які безпосередньо або опосередковано беруть участь у процесі виробництва або надання послуг[1].

У найбільш широкому розумінні ресурсами вважають матеріальні та інформаційні об'єкти, джерела і передумови отримання необхідних людям матеріальних і духовних благ, які можна використовувати при існуючих технологіях та соціально-економічних відносинах [14].

Дж. Бейлі [13] визначає ресурси як “ всі активи, можливості, організаційні процеси, приладдя фірми, інформацію, знання, які контролюються фірмою, що дозволяє впроваджувати в життя стратегії, які поліпшують її ефективність і продуктивність.” В свою чергу автори роботи [20] вважають, що “можливості представляють собою здібності використовувати ресурси ” та вже включені до визначення ресурсів, тому що вони представляють собою набір ресурсів і є важелями управління ресурсами [20, с. 290]. Таку точку зору потрібно розуміти наступним чином: для експлуатації ресурсів і для управління ресурсами теж необхідні спеціальні ресурси. Вочевидь, такими спеціальними ресурсами є, в тому числі, і людські. Мочерний С. В. [9] трактує ресурси, як елементи виробничого потенціалу, які перебувають у розпорядженні системи та використовуються для досягнення конкретних цілей економічного розвитку.

На думку Л.Г. Огорокової [16], ресурси підприємства слід розглядати як сукупність запасів, джерел, засобів і предметів праці, які є в наявності у підприємства і можуть бути мобілізованими і приведеними в дію, а також використаними для досягнення цілей підприємства. Для підприємства наявність достатньої кількості ресурсів відповідної якості означає реалізуємість його нормального функціонування відповідно до поставлених цілей.

Таким чином, багатоглибина і неоднозначність понятійного апарату найважливішого поняття ресурси зумовлюють необхідність уточнення її змістовної суті. Основні підходи до трактування ресурсів представлені в табл. 1.

Таблиця 1. Визначення «ресурсів» у трактуванні різних авторів

Автори	Визначення ресурсів
Б. А. Райзберг [17, с. 346]	засоби, можливості, цінності, запаси фірми, джерела її доходів, забезпечують стабільність роботи фірми, основних видів її діяльності і отримання прибутку
Дж Беймі [21, с. 101]	всі активи, можливості, організаційні процеси, приладдя фірми, інформація, знання, які контролюються фірмою, що дозволяє впроваджувати в життя стратегії, які поліпшують її ефективність і продуктивність.
Бауэрсокс Доналд Дж., Клосс Дэйвид Дж. [2,3]	кошти, цінності, запаси, можливості, джерела коштів, доходів
В. С. Новицький [14].	матеріальні та інформаційні об'єкти, джерела і передумови отримання необхідних людям матеріальних і духовних благ, які можна використовувати при існуючих технологіях та соціально-економічних відносинах
Л.Г. Огорокової [16]	сукупність запасів, джерел, засобів і предметів праці, які є в наявності у підприємства і можуть бути мобілізованими і приведені в дію, а також використаними для досягнення цілей підприємства.
С. В. Молотов [13]	фактори, які використовуються для виробництва економічних благ.
І.І. Мазур, В.Д. Шапіро [12, с.71]	(від франц. <i>ressource</i> – допоміжний засіб) розуміються цінності, засоби, можливості, кошти, джерела доходів, які належать до внутрішніх резервів економічного розвитку організації за умови їх ефективного використання, що дозволяє забезпечити не тільки потреби організації, але й потреби суспільства.
Мочерний С. В. [9, Т2 с. 238]	як елементи виробничого потенціалу, які перебувають у розпорядженні системи та використовуються для досягнення конкретних цілей економічного розвитку.
Велика економічна енциклопедія [4, с.547]	(від франц. <i>ressource</i> – допоміжний засіб) це те що використовується і витрачається в виробничому процесі

Підсумовуючі зазначене, можна зробити висновки: по-перше недоліком деяких трактувань є те що «ресурси» фактично прирівнюють до «потенціалу» або до «факторів виробництва», по-друге не враховують нематеріальні ресурси, по-третє відсутнє чітке трактування ресурсів саме ІСП.

Отже під ресурсами ІСП слід розуміти сукупність всіх активів, засобів, можливостей, цінностей, організаційних процесів, запасів, приладдя, інформації, знань, які контролюються ІСП і забезпечують стабільність роботи складових ІСП зокрема і всієї ІСП взагалі.

В економічній літературі існують різні підходи щодо класифікації ресурсів. Так, в економічній теорії ресурси прийнято ділити на чотири групи: природні, матеріальні, трудові (людські) та фінансові [4, 5]. Дж. Беймі класифікує ресурси як фізичні, людські і організаційні [21, с. 101]. Більш традиційною є класифікація ресурсів наведена Х. Ітамі і Т. Рохлом. Ці дослідники вважають, що ресурси підприємства діляться на дві групи – матеріальні і нематеріальні [22].

Дещо інакше розглядає ресурси підприємства С.А. Бороненкова – як елемент об'єкту управління, але при цьому класифікує їх за традиціями, започаткованими в економічній теорії: засоби праці; предмети праці; трудові ресурси; фінансові ресурси [6]. І.Т. Балабанов поділяє ресурси підприємства на технічні, технологічні, трудові, просторові (територія, приміщення, комунікації), розрізняючи при цьому фінансові ресурси і фінансові можливості підприємства [1]. З ним погоджується С. В. Мочерний [9], але додає ще природні, часові, структурно-організаційні і нематеріальні. Проте деякі автори, зокрема А.П. Вєревченко [10] і С. В. Мочерний [9], додають до існуючої класифікації інформаційні ресурси. Таку авторську позицію слід визнати слушною, оскільки, по-перше, сучасна діяльність підприємств здійснюється в умовах інформаційної економіки, а, по-друге, цінність інформації як ресурсу постійно зростає. Заслужує на увагу запропонований в [8] погляд на ресурси підприємства. Отже, в [8] до складу ресурсів підприємства віднесені персонал, капітал і виробничі фонди, нематеріальні ресурси та активи, оборотні кошти, інвестиції.

Залежно від конкретних завдань дослідження в економічній теорії і практиці застосовуються різні класифікаційні ознаки до визначення ресурсів підприємств. Проте, не маючи можливості розглядати всі існуючі методичні підходи до визначення і класифікації ресурсів підприємств, зупинимося на розгляді класифікації ресурсів ІСП.

Метою статті є уточнення сутності ресурсів ІСП та їх упорядкування за класифікаційними ознаками.

Виклад основного матеріалу.

Існують чисельні класифікації ресурсів підприємств, які можна застосувати і для інтегрованих структур промисловості, але існують і суто специфічні.

На рівні підприємств, які входять до складу ІСП можна виділити наступні види ресурсів інтегрованої структури: матеріальні; нематеріальні; трудові; наукові – наукові розробки лабораторій, дослідницькі роботи, «ноу-хау»; технічні – особливості виробничого обладнання, основних та допоміжних матеріалів, технічного оснащення для виробництва продукції; технологічні – динамічність, методи, технології, наявність прогресивних методів організації виробництва; організаційні – організаційна структура, характер управління, інформаційні зв'язки, оперативність збору і обробки та характер розподілу інформації; просторові – виробничі площі, характер будівель, комунікації та їх розміщення; інші в залежності від специфіки діяльності підприємства.

Рівень ІСП характеризується наявністю також переліку ресурсів, але є і додаткові: унікальні, компліментарні, консолідовані. Унікальні (ресурси більш високого порядку що утворилися за рахунок синергії ресурсного потенціалу) та компліментарні (ресурси більш низького порядку, які вкладаються до інтегрованої структури у процесі інтеграції). Унікальні ресурси утворюються на період існування ІСП і

створюють для неї додаткові унікальні можливості діяльності. Але головне на наш погляд, що під час створення ІСП створюються консолідовані ресурси.

На рівні інтегрованого об'єднання доцільно використовувати термін “консолідовані ресурси”, який необхідно, по-перше, відносити до категорії фінансів суб'єктів господарювання, і по-друге, визначати як систему фінансових відносин, направлену на ефективне використання фінансових ресурсів підприємств-учасників в процесі корпоративного управління інтегрованим об'єднанням. [18]. Ми згодні з необхідністю використовувати термін «консолідовані ресурси», щодо опису ресурсів ІСП, але на наш погляд цей термін потребує більш широкого використання ніж сфера фінансів.

Консолідація (лат. consolidatio- закріплювати, зрощувати) – укріплення чого-небудь, об'єднання, злиття двох або кількох компаній...[9, с. 343; 4 с. 301].

Отже під консолідованими ресурсами ІСП слід розуміти ресурси декількох або багатьох взаємопов'язаних економічних суб'єктів в ІСП, які посилюють ефективність їх використання.

Загальну схему рівнів трактування ресурсів ІСП, подано на рис. 1¹

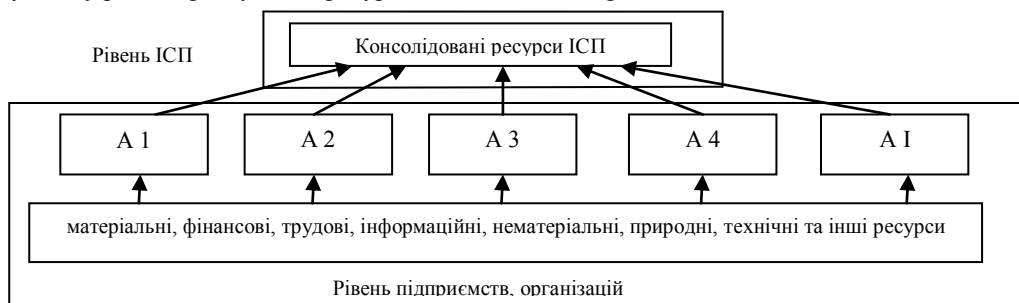

Рис. 1. Рівні ресурсів в ІСП

На рис. 1. розглянуто два рівні ресурсів: ресурси підприємств і організацій, які входять до складу ІСП (на рис. 1. позначені А1, А2, А3, А4...АІ) і рівень безпосередньо ІСП де утворюються консолідовані ресурси.

У зв'язку з цим, ресурси ІСП, необхідно класифікувати виходячи з таких класифікаційних ознак, як: рівень управління (рівень підприємств, які входять до складу ІСП і рівень ІСП) розрізняють унікальні, компліментарні, консолідовані ресурси; напрям діяльності підприємств ІСП (виробничий, фінансовий, збутовий, науково-дослідницький і т. д.); форма існування (матеріальні, фінансові, природні, технічні, трудові (персонал), інформаційні і т. д.); етап формування (потенційні, реальні); ступінь використання в діяльності ІСП (застосовані, спожиті, частково спожиті); ступінь важливості (значні, незначні); ефективність використання (ефективні, неефективні); залежно від доцільності (продуктивні, непродуктивні).

Узагальнивши підходи різних авторів [2,3,7,11,16,19,20], ресурси ІСП можна класифікувати в такий спосіб (рис. 2).

До складу кожного з вищезазначених ресурсів входять цілий ряд елементів, характеристика деяких з них можна представити в табл. 2.

Таблиця 2. Елементи ресурсів ІСП

Ресурси	Елементи
Трудові ресурси	Виробничий персонал (основні, допоміжні), управлінський персонал (керівники, спеціалісти).
Матеріальні ресурси	Матеріали, сировина, основні матеріали, допоміжні матеріали, незавершене виробництво та відходи виробництва, запасні частини машин, необхідні для ремонту устаткування, тара і тарні матеріали, паливо, матеріали-замінники.
Нематеріальні ресурси	Інтелектуальна власність: об'єкти промислової власності (винаходи, корисні моделі, промислові зразки, знаки товарів і послуг), об'єкти що охороняються авторськими та суміжними правами (комп'ютерні програми, бази даних, типологія інтегральних схем), інші (раціоналізаторські пропозиції, ноу-хау, комерційні таємниці).
Фінансові ресурси	Власний капітал, запозичені кошти

¹ Рис. 1. складено авторами за результатами аналізу відповідних наукових джерел[12,16,18,19]

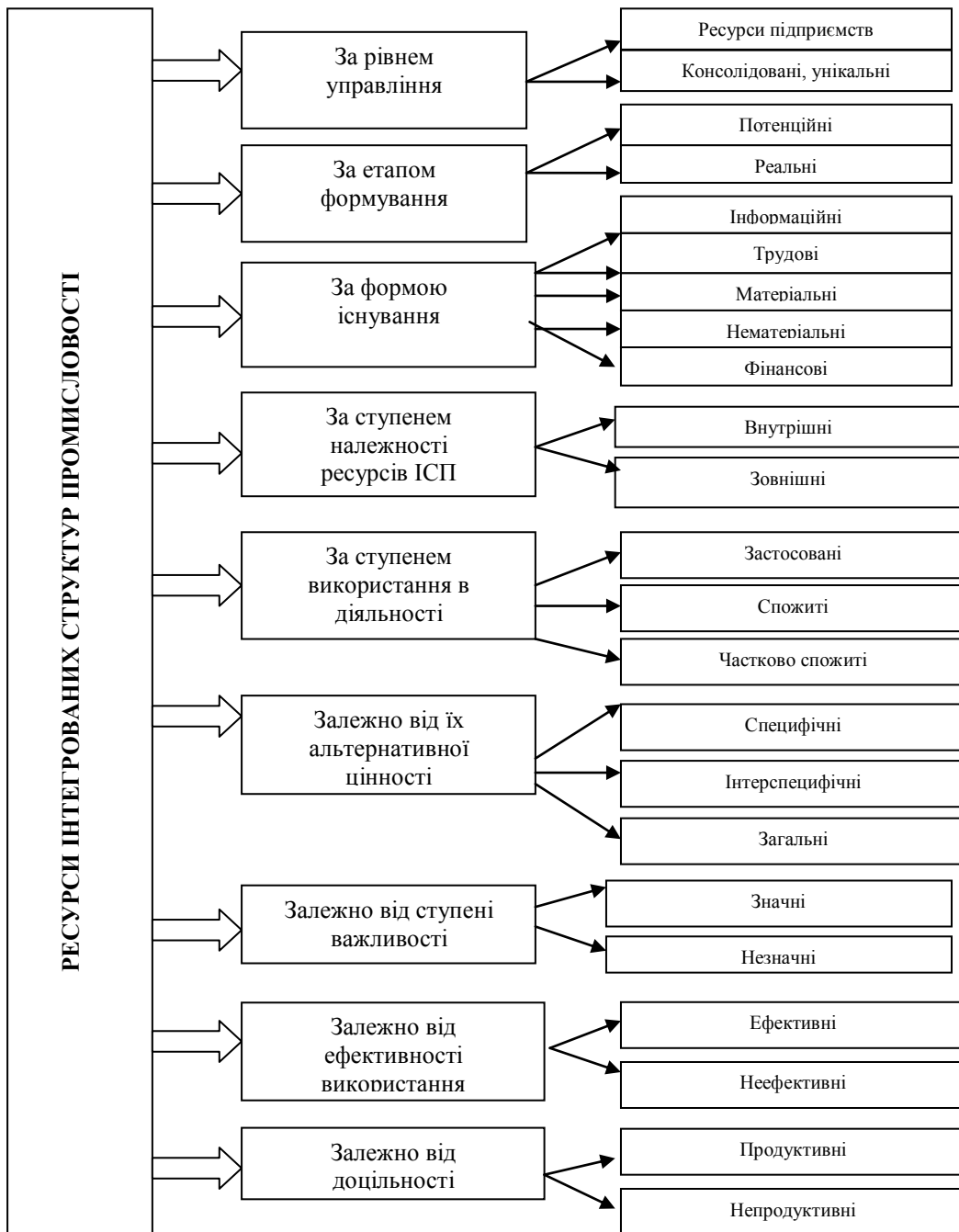

Рис. 2. Класифікаційні ознаки ресурсів інтегрованих структур промисловості²

Підсумовуючи вищезазначене необхідно на наш погляд визначити такі основоположні принципи управління консолідованими ресурсами ІСП:

- цільова спрямованість – єдність мети, результатів і способів її досягнення як найважливішого критерію узгодженого управління;
- комплексність процесу управління, який реалізується в ході здійснення функцій по формуванню, розміщенню і використанню консолідованих ресурсів;
- узгодженість стратегії, тактики і політики управління консолідованими ресурсами;
- наукова обґрунтованість формує необхідність використання наукового підходу до оцінки ефективності управління консолідованими ресурсами ІСП;
- контроль ухвалення і виконання управлінських рішень;
- збалансованість консолідованих ресурсів.

Дотримання вказаних принципів безпосередньо пов'язане з потребами ІСП і її складових у виживанні і прогресивному розвитку.

Принципи управління консолідованими ресурсами зумовлюють мету управління ІСП, яка полягає в поліпшенні положення ІСП незалежно від наявності або відсутності організаційно-правових зобов'язань

² Розроблено авторами за матеріалами [2,3,8,11,16]

підприємств-учасників для забезпечення узгодженості управління ІСП в результаті ефективного використання консолідованих ресурсів ІСП.

Коректна та адекватна оцінка наявності необхідних ресурсних можливостей підприємств що входять до складу ІСП може бути отримана на базі дослідження ідентифікації їхнього ресурсного потенціалу та її балансування. Для цього, на наш погляд, необхідно використовувати систему балансів, які допоможуть оцінювати параметри узгодженості ресурсів підприємств, які складають ІСП.

Висновки. Всі види ресурсів, які використовуються в ІСП, повинні представляти собою комплексний взаємозв'язок та взаємозалежність ресурсів підприємств і організацій, які входять до складу ІСП і саме узгоджене управління консолідованими ресурсами дозволить створити нові можливості для ІСП в майбутньому.

Джерела та література:

1. Балабанов И. Т. Основы финансового менеджмента : учеб. пособие / И. Т. Балабанов. – 3-е изд., перераб. и доп. – М. : Финансы и статистика, 2001. – 526 с.
2. Бауэрсокс Доналд Дж. Логистика : Интегрированная цепь поставок / Доналд Дж. Бауэрсокс, Дэйвид Дж. Дэйвид, Дж. Клосс; [пер. с англ.]. – М. : ЗАО «Олимп-Бизнес», 2001. – 640 с.
3. Большая советская энциклопедия : [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://slovari.yandex.ru/dict/bse>
4. Большая экономическая энциклопедия. – М. : Эксмо, 2007. – 816 с.
5. Большой энциклопедический словарь : [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://dic.academic.ru>
6. Бороненкова С. А. Управленческий анализ / С. А. Бороненкова. – М. : Финансы и статистика, 2001. – 384 с.
7. Готтшальк П. ИТ-аутсорсинг : построение взаимовыгодного сотрудничества / П. Готтшальк, Х. Соли-Сетере. – М. : Альпина Бизнес Букс, 2007. – 390 с.
8. Економіка підприємства / за заг. ред. С. Ф. Покропивного. – К. : КНЕУ, 2003. – 608 с.
9. Економічний енциклопедичний словник : у 2-х т. / С. В. Мочерний, Л. С. Ларіна, О. А. Устенко, С. І. Юрій. – Львів : Світ, 2005. – 616 с.
10. Информационные ресурсы для принятия решений : учеб. пособие / под ред. А. П. Вереженко. – М. : Деловая книга, 2002. – 560 с. – (Gaudeamus).
11. Ляшенко О. М. Підходи до ресурсного забезпечення економічної безпеки підприємства / О. М. Ляшенко, А. М. Горбачова // Економіка. Менеджмент. Підприємництво / Східноукраїнський нац. ун-т ім. В. Даля. – Луганськ, 2006. – № 16/2. – С. 69-75.
12. Мазур И. И. Управление проектами : справ. пособие / И. И. Мазур, В. Д. Шапиро и др. – М. : Высшая школа, 2001. – 875 с.
13. Молотов С. И. Экономика предприятий (конспект лекций в схемах) / С. И. Молотов, А. А. Оганесян. – М. : Приор-издат., 2007. – 112 с.
14. Новицький В. Є. Економічні ресурси цивілізаційного розвитку : навч. посібник / В. Є. Новицький. – К. : НАУ, 2004. – 268 с.
15. Норт Д. Институты, институциональные изменения и функционирование экономики / Д. Норт. – М. : Фонд экономической книги «НАЧАЛА», 1997. – 180 с.
16. Огорокова Л. Г. Ресурсный потенциал предприятий / Л. Г. Огорокова. – СПб. : С-ПбГТУ, 2001. – 293 с.
17. Райзберг Б. А. Современный экономический словарь / Б. А. Райзберг, Л. Ш. Лозовский, Е. Б. Стародубцева. – 4-е изд., перераб. и доп. – М. : Инфра-М, 2003. – 480 с.
18. Рябушка Л. Б. Управління ресурсами інтегрованих об'єднань та їх підприємств : дис. ... канд. екон. наук : 08.02.03 / Л. Б. Рябушка. – Суми, 2004. – 228 с.
19. Современные технологии управления промышленным предприятием : монография / А. Э. Воронкова, А. В. Козаченко, С. К. Рамазанов, Л. Е. Хлапенев. – К. : Либра, 2007. – 256 с.
20. Amit R. Strategic assets and organizational rent / R. Amit, P. J. H. Schoemaker // Strategic Management Journal. – 1993. – № 12. – P. 14-18.
21. Bamey J. B. Organizational cultures : Can be a source of sustainable competitive advantage? / J. B. Bamey // Academy of Management Review. – 1986. – № 11. – P. 656-665.
22. Itami H. Mobilizing invisible assets / H. Itami, T. W. Roehl // Cambridge MA Harvard University Press. – 1987. – № 7. – P. 37-57.